

HENRI MENDRAS • Sosyolojinin İlkeleri

HENRI MENDRAS (1927-2003) Fransız sosyolog. CNRS'de araştırma yöneticiliği yaptı. Özellikle köylülük konusunda uzman. Önemli eserleri: *La fin des peysans*, (Actes Sud, 1994), *Les sociétés paysannes* (Gallimard, 1995), *La seconde Révolution française 1965-1984*, (Gallimard, 1994), *L'Europe des Européens* (Gallimard, 1997) ve *Comment devenir sociologue* (Actes Sud, 1995).

Fransız Kültür Bakanlığı'nın katkılarıyla yayımlanmıştır.

Éléments de sociologie

© 2002 Armand Colin (5e édition)

İletişim Yayınları 1292 • Politika Dizisi 66

ISBN-13: 978-975-05-0570-6

© 2008 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1-3. BASKI 2008-2014, İstanbul

4. BASKI 2017, İstanbul

EDİTÖRLER Berna Akkıyal - Can Belge

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Ceren Kınık

DİZİN Özgür Yıldız

BASKI Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 38 46

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

HENDRI MENDRAS

Sosyolojinin İlkeleri

Éléments de sociologie

ÇEVİREN *Buket Yılmaz*

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	Sosyoloji Nedir?	9
	Sosyal bilim birdir	10
	Fikir babaları	11
	Metot	13
	Araştırma teknikleri	16
	Makro-mikro-mezo	19
1	Birey ve Toplum	21
	Doğuştan gelen ve edinilmiş olan	21
	Kültüralizm	22
	Kültür ve medeniyet	23
	Bireyin oluşumu	25
	Hipotezler	26
	Çocuğun sosyalleşmesi: Üç veri	29
	Erkekler ve kadınlar	35
	Uzam ve zaman	37
	Birey ve grup	39
	Post-materyalizmin yayılması	42
	Sonuç	43
2	Toplumda Temel Grup	47
	Western Electric	49
	Sosyometre	50

Grup dinamiği.....	52
Liderlik.....	54
İç iletişim.....	58
Temel grup ve kitle toplumu.....	60
Bireysel kararlarda medyanın etkisi.....	62
Medyanın dili, bireyin dili.....	63
Fikir babaları ve iletişim ağı.....	65
Etkileşim ve etnometodoloji.....	67
Bireycilik ve sosyal bağ.....	69
3 Düşünceler, Tavırlar ve Önyargılar.....	71
Tanımlar.....	73
Tavır ölçekleri.....	74
Anket.....	75
Tavırlar ve motivasyon.....	76
Algıda seçicilik.....	78
Tavırların dinamiği.....	80
İrkçi önyargı.....	81
Kolektif düşünceler ve tavırlar.....	83
Sosyal temsiller.....	86
4 Konum, Rol ve Statüler.....	89
Mikro-sosyolojik analiz.....	89
Makro-sosyolojik analiz.....	93
Rollerin farklılaşması.....	94
Beklentilerin düzenlenmesi.....	95
Konformizm.....	97
Atfedilmiş ve edinilmiş roller.....	98
Rollerin çatışması.....	99
Sosyal statü.....	100
Rollerin uyumu.....	101
5 Sosyal Düzenleme: Değerler, Normlar ve Töreler.....	103
Değerler.....	103
Normlar.....	108
Töreler ve semboller.....	120
Töre, iktidar, isyan.....	124

6 Modeller ve Aktörler, Yapılar ve İşlevler	127
İşlevselcilik ve aşırılıkları	127
İşlevsel analizin kuralları	130
Nedenler ve nedensellik	132
Yapı ve yapısalılık	133
İdeal tip	135
Sistemler, modeller ve teoriler	137
Simülasyon	140
Karşılaştırma	142
Aktörün dönüşü	144
7 Geleneksel Toplamlar ve Endüstri Toplamları	149
Evrımcı görüş	149
Endüstriyel toplum	151
Kırsal toplum	153
Köylü ve şehirli	154
Karşılıklı tanışıklık ve mesafeli ilişki	156
Düşünceler	158
Meşruluk tipleri	160
Yasallaşma ve ekonomik gelişme	163
Endüstri toplumunun doğuşu	164
Kapitalizmin çeşitleri	168
Yoksulluk	169
Post-endüstriyel toplum	172
8 Aile: Akrabalık ve Ev Topluluğu	177
Akrabalık sistemi	178
Patrilineer, matrilineer	180
Yaşanan akrabalık	182
Birleşme	183
Eş seçimi	185
Aile içi grup	189
İşlev ve çatışma	192
Nikâhsız yaşam, boşanma ve tekrar birleşme	195
Akrabalık ve üçüncü kuşak	196
Eşlerin rolleri	197
Gençlik	198
Aile ve toplum	199

9 Değiş Tokuş, Ağlar ve Organizasyon	203
Değiş tokuş, temel sosyal bağ	203
Ekonomik ve sosyal değiş tokuş	204
Hediye ve karşılığı	205
Ekonomik kayırmacılık	207
Sosyal ve politik kayırmacılık	209
Ağ	211
Sosyal sermaye ve güven	213
Weber'e göre bürokrasi	214
Organizasyon teorisi	216
Aktörlerin stratejileri	218
10 Eşitsizlikler, Sınıflar ve Sosyal Katmanlaşma	221
Eşitlikçi ideoloji ve sosyal eşitsizlikler	221
Marksist sınıf teorisi	224
Orta sınıf	227
Max Weber: Statüler, güç ve sınıflar	229
Sosyal katmanlaşma	232
Sosyal hareketlilik	234
Öğrenim ve hareketlilik	238
Piramitten topaça	240
11 Çatışmalar, Yenilikler ve Değişim	247
Krizler ve çatışmalar	248
Gelenekler ve yenilikler	251
Yenilik kararları ve yeniliklerin yayılması	253
İhtiyaçlar ve arz	256
Öncüler ve yenilikçiler	257
Güç ve değişim	259
Organizasyonlarda değişim	260
Sosyal ve dinî hareketler	261
Değişim teorisi oluşturmak mümkün müdür?	263
SONUÇ Sosyolog ve Toplum	267
Mit ve ideoloji	267
Sosyoloji ve eylem	271
Sosyal bilimler ve ideoloji	273
GENEL KAYNAKÇA	275
SÖZLÜK	277
DİZİN	285

Sosyoloji Nedir?

Yüzyılın başında sosyologlar ve diğer sosyal bilim dalları uzmanları, sosyolojinin konusunu tanımlamak, alanını sınırlamak, sosyoloğun bilimsel tutumunu belirlemek için uzun uzadıya tartışıp durdular. Fakat bu tartışmalar kapandı, tekrar açmaya gerek yok. Buna karşılık, kesin olarak sona erdiği-ne inanılan bir başka tartışma birkaç yıl önce yeniden alevlendi. Bazıları için gerçek sosyoloji, toplumun kritiğinden başka bir şey olamaz ve bilimsel kesinlik iddiaları ideolojik bir maskedir. Bazıları sosyolojiyi, ideolojilerin yeniden doğuş biçimlerinden biri olan, toplum ve sosyal kuram üzerine düşünenin yenilenmiş bir biçimi olarak görür. İki taraf karşılıklı olarak birbirini yalanlasa da, bir tutumdan, ortak bir dilden ve bir bilgiden fazlasını paylaşarak sosyolojinin canlı bir bilim dalı olduğunu kanıtlarlar. Bu kitap, okuyucuya deneyimsel araştırma üzerine kurulu bu müşterek bilginin unsurlarını sunuyor.

Bir bilime daha en başından bir isim vermenin bir anlamı yoktur: 19. yüzyıl fizikçileri, 20. yüzyıl fizikçilerini uğraştıran nükleer fizik problemlerini tanımlayabilirler miydi?

Bununla birlikte, hızlı ortak bir dil yaratmak için, birkaç kelimenin anlamını belirlemek gerekir. Bu kelimeler ve bu ortak dil, günümüzde bütün sosyal bilimler uzmanları tarafından kullanılıyorlar. Biz, sosyoloji ile hem sosyoloji, hem sosyal psikoloji hem de etnolojiden bahsetmiş oluyoruz. Bu bazı disiplinlerin üstünlüğünü göstermez, sadece bir tespittir: Bu üç “disiplin”in tartıştığı konular ve metodolojileri arasında temel bir farklılık bulunmaz.

Sosyal bilim birdir

Burada yeni başlayanlar için bu üç “disiplin”in ortak noktalarının neler olduğunu anlatacağız. Ardından çaylak sosyolog, uzun yolculuklara eğilimli etnoloğun yabancı halkları kendi düzenleri ve bütünlükleri içinde görmek ve anlamak için onlarla yaşamaya gittiğini fark edecek. Aynı şekilde sosyal psikolojinin, anketör ve ankete tâbi tutulan arasındaki sözlü iletişimi kullanan anket metotları ve tekniklerini, ayrıca laboratuvarda küçük gruplar üzerinde yapılan deneyleri kullandığını öğrenecek. Kısacası, etnologlar kendi içinde bulundukları topluma titiz ve kapsamlı bir bakışla bakmaya başlarken, sosyologlar yolculuklar yaparak uzak ülkelerle ilgilenir ve sosyal psikologların tekniklerini kullanırlar. Sosyal psikologlar da uzmanlıklarını geliştirmekten geri kalmazlar.

Öyleyse, sözü fazla dolandırmadan sosyal bilimlerin, bu metodolojik ve teorik perspektifte bir olduğunu kabul edelim.

Bu bilim, sosyal gerçeklikle ilgili pek çok alan çalışmasına uygulanır ve ne kadar geniş ve kapsayıcı olsa da her şeyi bilemez. Herkesin toplumların yaşamının bir yönüne yoğunlaşması ve bu konuda uzmanlaşması en doğrusudur. Endüstri, din, şehir yaşamı, politika ve ekonomi sosyologları böylece ortaya çıkmışlardır.

Bağımsızlıklarını ilan etmek ve politika ya da demografi gibi bilim dalları yaratarak uzmanlıklarını yüceltmek isteyenler de olmuştur. Bu, entelektüel disiplinler ve araştırma sahaları arasında tehlikeli bir karışıklık ve anlaşmazlığa neden olmuştur. İşte bu yüzden geleneksel çoğulluğu tercih etmek ve politik bilimlerin, düşünce tarihi, karşılaştırmalı anayasal hukuk, politik tarih, politik sosyoloji vb’den oluştuğunu bilmek gerekir. Bunun gibi endüstriyel bilimlerden ve din bilimlerinden bahsedip, endüstriyel sosyolojiyi ve din sosyolojisini ekonomi ve teolojinin yanına koyabiliriz. Her araştırma sahası birçok disiplini kullanır, ama doğru bir sınıflandırma mantığıyla, bir bilimi tanımlamakta kullanılamaz.

Sosyolog kendisine ait problemleri ya da yeni problemleri ele almaz. En eski çağlardan beri, birçok büyük düşünür insanoğlunun durumu, şehirlerdeki yaşam ve kamusal varlık konuları üzerine düşünmüştür. Platon’dan beri söylenecek her şey söylenmiştir. Eğer problemler yeni değilse ve başka bilimlere ihtiyaç duyuluyorsa, bir sosyoloğun kendinden öncekilere ve çalışma arkadaşlarına kıyasla ne yenilikler getirdiği nasıl belirlenir? Başlamak için sosyal olguları kapsayan ve pozitif bir bilim oluşturduğunu iddia ettiğini söyleyelim ve kısa bir tarihî hatırlatmayla bu durumu açıklığa kavuşturalım.

Fikir babaları

Platon ve Aristo arasında geçen hayalî bir diyalog, sosyoloğun pozitif kaygıları ile ahlâkçının normatif kaygıları arasındaki farkı özetler. Platon, insanın ideali ve değerleri üzerine önsel bazı fikirlerden yola çıkarak, insanların bu ideali gerçekleştirmesine izin verebilecek bir şehir devleti kurdu. Aristo, tamamen zıt bir metot izleyerek, Yunan medeniyetinin farklı şehirlerindeki anayasaları titizlikle inceledi ve onların anlayışlarını kavramayı deneyerek bir tipoloji ortaya çıkardı. Bu yolla Platon'un normatif kaygılarına ulaşan Aristo, Atina Anayasası'nın en iyi anayasa olduğuna karar verdi. Aynı sonuca ulaşsa da izlediği entelektüel yol tamamen zıttı. Çünkü politik sistemlerin gerçeklik betimlemesinden ve incelemelerden yola çıkmış ve sonuçlara ulaşmak için bunlar üzerine akıl yürütmüştü. Bu yol, prensipte çağdaş sosyolojinin izlediği yoldur.

Aristo'nun pozitif ve deneysel bakış açısının geri dönüşü ancak 18. yüzyılda gerçekleşmiştir. Bu zamana kadar çok önemli anlayışlar, özellikle Platoncu bakış açısını kullanırlar. Saint Thomas Aquinas, Tanrılar şehrini kurdu, Thomas More'un *Ütopya*'sında planını bile çizdiği ideal şehrin iskeletini oluşturan Platoncu yöntem hem bütün ütöapistlerin hem de modern şehircilik uzmanlarının fikir babası olarak yerini aldı. *Mukaddime* adlı eseri bütün sosyologlar tarafından okunması gereken İbn-i Haldun'a özel bir yer vermek gerekir.

Montesquieu ise birçok bakımdan ilk sosyolojik eseri ortaya koyan kişidir. Önce *Romalıların Yükselişi ve Düşüşü* adlı kitabında, bir medeniyetin nasıl büyüdüğü, doruk noktasına ulaştığı ve yok olduğuyla ilgili tarih felsefesi problemini tarihsel sosyoloji terimlerini kullanarak anlamaya çalışır. Toplumun insana dayattığı kuralları tanımlamayı değil, ruhunu, *L'Esprit des lois*'y [Kanunların Ruhu Üzerine], kendi aralarındaki ilişkiyi, insan davranışını ve toplumun yapısını sosyolojik bir problem olarak anlamayı dener. Montesquieu modern anlamda gerçeğe bakan ve sonuçlar çıkarmadan önce bu gerçek üzerine düşünen ilk sosyologdur.

Sosyolojinin doğuşunu görmek için hemen, isim babası Auguste Comte'un yaşadığı 19. yüzyıla geçiyoruz. Bu yüzyılın büyük düşünürleri, insanlığın geçmişini, şimdiki zamanını ve geleceğini bir çeşit kehanet yoluyla bir çırpıda anlamayı arzuluyorlardı. İnsanın ve toplumların bir sentezini yapmak, felsefi antropolojisini oluşturmak istiyorlardı. Sosyolojinin kurucusu ve babası Auguste Comte'tan günümüze ulaşan nedir? Sınırlı birkaç problemle ilgili son derece kolay anlaşılır birkaç analiz. Buna karşılık üç aşama

kanunu* ve insanlığın evrimiyle ilgili yaklaşımlar bugün oldukça eskimiştir. Pozitif dinin, Fransa'da ve özellikle Brezilya'da en parlak günlerini yaşamış olmasının nedeni peygamber değil sosyologdur.

Aynı şey 19. yüzyıl Fransız ya da İngiliz sosyalizminin büyük kahinleri için de geçerlidir. Yalnızca iki isim vermek gerekirse, Fourier ve Owen'ın kuramları bugünkü toplumla ilgili geniş ufuklar açmış, günümüzde de hâlâ dikkate değer biçimde geçerli olan kuramlardır. Saint Simon ve akımı için de aynı şeyler söylenebilir.

19. yüzyılın en büyük sosyoloğu Karl Marx, sosyolojinin barındırdığı derin çelişkileri en başından ortaya koymuştur. 19 yüzyıl İngiliz kapitalizmini analiz ettiği eseri, hiç kuşkusuz sosyolojik analizin başyapıtıdır. Marksist olsun ya da olmasın herkes bu konuda hemfikirdir. Ama Marx, geçmişteki toplumların evrimini anlamak ve insanlığın geleceğini öngörebilmek için bu analizden genel kanunlar çıkarıp, onları tarihe uyguladığında şüpheler ve inançlılar arasında tartışma başlar. Bir tartışmanın başlaması hiç şüphesiz Marx'ın yalnızca bir sosyolog ya da bilim adamı olmadığını, aynı zamanda bir kâhin olduğunu gösterir: Çünkü Marx, özel bir toplumla sınırlı kalmış bir araştırmadan çıkardığı teoriyi insanlığın evrimine uygulamak istemişti. Bu metodolojik olarak doğru oturtulmamış bir iddiaydı. Tarih tanımı kesinlikle tartışmaya açıktır ve gelecekle ilgili öngörüsünün yanlış olduğu ortaya çıkmıştır. Ama bu bilinen politik başarısını ve 19. ve 20. yüzyıl toplumları üzerindeki önemli etkisini engellememiştir. Sosyolog, marksizmin politik geçerliliğini hayranlıkla inceleyecektir, ama aynı zamanda bu teorinin durumlarla onaylanmadığını ve gerçek bir teori değil sosyal bir doktrin olduğunu kendine tekrarlamak zorundadır.

19. yüzyılın en önemli üçüncü sosyoloğu Alexis de Tocqueville, Amerikan demokrasisi ve eski Fransız rejimi üzerine yaptığı çalışmada tamamen modern, metodolojik bir kesinlik ortaya koymuştur. ABD'de bir sene geçirerek toplumun yerel işleyişini incelemiş ve sonuç olarak bu toplumun gelecekteki evrimi üzerine gerçeğe yakın bazı sonuçlar çıkarmıştır. Nihayet, bu geleceğin *mutatis mutandis*** Batı medeniyetinin geleceği olacağını düşünerek bazı tahminlerde bulunmuş, ancak daha ileriye gitmekten sakınmıştır. Kendini belirli bir toplum ve dönemle sınırlayarak derinleştirebildiği 1830'lu yıllardaki bu çalışması, yüz elli yıl sonra bile geçerlidir ve hâlâ

(*) Tarihsel ve sosyal gerçekliğe evrimci bir perspektiften bakan Comte, evrimci süreci üç aşama yasası ile açıklar: Teolojik Aşama (Olgular tanrısal güçlerle açıklanır), Metafizik Aşama (olgular metafizik güçlerle açıklanır), Pozitif Aşama (olguların olgularla açıklandığı aşama) – ç.n.

(**) Zorunlu değişimlerle birlikte – ç.n.

ABD'yi en iyi anlatan bir sosyolojik başyapıttır. Bunun yanında tanımladığı Fransa ve Fransız Devrimi'ne kadar devam eden *Ancien Régime* ile ilgili derin çalışması hâlâ geçerliliğini korumaktadır.

Üzerinde durulması gereken diğer iki kişi de Spencer ve Le Play'dir. Spencer'ın *Les principes de Sociologie* [*Sosyolojinin İlkeleri*] adlı eseri sosyolojik bir teori oluşturmak konusundaki ilk sistematik çalışmadır. Toplumu daha iyi anlayabilme kaygısıyla onu biyolojik bir organizmayla karşılaştırır. Bu Spencer'ı bugün oldukça naif görünen organik ve işlevci görüşlere doğru sürüklemişse de, bu görüşler modern sosyoloğun kendini koruması gereken eğilimlerden bazılarını oluşturur.

Le Play, günlük gerçeğe dair yaptığı somut çalışmalara olan eğilimiyle bütün dünyada aile monografileri üzerine “saha anketleri” yapmıştır: Ama ne yazık ki bu çalışmasıyla ailelerle ilgili detaylı tanımlardan bir teoriye ulaşmak yerine, Katolik ve tutucu toplum kuramını doğrulamak istemiştir. “Kök” ailenin, ataerkil aileden ve özellikle de hiçbir devamlılığı olmayan çekirdek ailelerden üstün olduğu sonucunu çıkarmıştır. Mükemmel bir sosyal gerçeklik gözlemcisi daima, doğrudan normatif bir tutumla “Gördüğüm şey içinde iyi olan, doğru olan budur,” demeye meyillidir. Durumların gözlemlenmesi, önceden düşünülmüş fikirleri, gözlemcinin kuramını pekiştirir, oysa amaç, anlamak ve ardından öngörebilmek için teorik bir görüşe ulaşmaktır.

Metot

Sosyal gerçekliğin gözlemlenmesi için başlangıçta asgari bir teorinin bulunması şarttır. Bir toplumda neler olduğunu anlamaya çalışmak için konuyla ilgili ya da başka sosyolojik araştırmalardan doğmuş fikirlere ya da hipotezlere sahip olmak gerekir. Sosyoloji diğer çağdaş bilimler gibi konusunu hipotezlere ve teorilere bağlı gerçeklikten alır. Durkheim, bir bilim adamının biyolojik, fiziksel ve kimyasal olgulara baktığı gözle bakar ve pozitif bir bilimin, toplumsal olay ve olguları “nesneler” gibi ele alması gerektiğini ileri sürer. Sosyal durumlar ancak ve ancak sosyolojik terimlerle analiz edildiği zaman araştırma konusuna dönüşür.

Pozitif sosyal bilim ile normatif bilimler arasındaki en önemli fark budur; ahlâk ve hukuk gibi. Bir fizikçinin, pozitif bilimle uğraştığını açıklamaları için uzun açıklamalar yapmasına gerek yok, çünkü fizik hemen hemen hiç ahlâk içermez. Buna karşılık sosyal yaşam ahlâk ve kanunlarla organize edilip yönetilir. Ahlâk bilimi ve hukuk bilimi ahlâki ve hukuki kuralların bilinmesini, bu kurallar ve dayanakları üzerine düşünülmesini amaçlar: Norma-

tif bilimler normlardan yola çıkıp pratik davranışsal kurallara ulaşırlar. Oysa pozitif bilim bunun aksine davranışlardan yola çıkıp, iyi ve kötü üzerinden yargılama yapmadan anlamak için onları tanımlar ve yorumlar. Bir sosyolog için, kınanacak bir davranış, toplum tarafından kabul edilmiş bir davranış kadar normaldir. Gerçeğin farkına varmak için bir teori oluşturmak bu gerçekle ilgili yargıda bulunmak demek değildir.

Pozitif bilim aynı zamanda *kümülatif bilimdir*.

19. yüzyıl büyük düşünürlerinin geleceği anlama tutkuları 20. yüzyıl düşünürleriyle benzer değildir, ama çağımız düşünürlerinin geçmişin büyük isimlerine saygılarını esirgemezler. Ama modern sosyolog hem daha alçak gönüllü, hem de daha tutkuludur. Merton'un dediği gibi *ortalama bir kapsamı olan sınırlı bir teori* oluşturabilmek için, bakışlarını birbiriyle bağlantılı olguları anlamakla sınırlandırır. Olguları sınırlandırarak yola çıkan bu teori daha sonra, birbiriyle bağlantılı başka olguları anlayabilmek için bir üst derecede soyutlanabilir ve başka bir alana aktarılabilir. Ayrıca ortalama kapsamlı bir teori, başka durumlar üzerine kurulmuş bir diğeriyle birleştirilebilir ve bu teorilerden yola çıkılarak daha geniş bir teori oluşturulabilir. “Kümülatif” kelimesinin anlamı budur.

Önemli toplumsal sorunlar üzerine kafa yoranlar, kendilerinden öncekileri dikkatle okumuşlardır, ama amaçları, onların söylediklerini reddedip yeni düşünceler üretmek olmuştur. Bu, filozofun ve kuramcının izlediği normal yoldur. Sosyolog, bunun tersine bir meselenin bütününe tekrardan düşünme iddiasında değildir. Durumlara bakıp onlardan analiz ve yorum şemaları çıkarmak ister. Bunu yapmak için aynı ya da benzer durumlar üzerine çalışmış olan seleflerinin çıkardığı sonuçları inceler ve daha gelişmiş analiz araçları kullanarak seleflerinin sonuçlarından daha ileriye gitmeyi hedefler.

Bugün intihar gibi bir olguyu incelemek isteyen herhangi biri, işe daha önce yapılmış deneysel çalışmalara başvurarak başlar –özellikle ilk çalışma olan Durkheim’inkine– hangi yeni verilerin geçerli olduğunu görmeden önce Durkheim’ın verilerini ve daha sonra yapılan çalışmaları ele alır. Ardından Durkheim’ın yaklaşık yüz yıl önce hazırladığı, ardıllarının eleştirip geliştirdiği intihar teorisi, bugün yararlanılan yeni durumlarla karşılaştırılır. Teori, gerçeği anlamak, durumları açıklayabilmek için kullanılması gereken entelektüel bir araçtır ve sosyal doktrinden farkı burada yatar. Bir doktrinin daha genel ve kapsamlı olması gerekir. Halbuki, ılımlı ve belirli bir konuya indirgenmiş bir teori, sosyal bir olgunun farkına varır ve genellikle bir toplumun bütününe anlamak için tutarsız olgular üzerine çabucak kurulmuş bir teoriden daha öğretici bir kimliğe sahiptir.

Durkheim, *İntihar*'ın [*Le Suicide*] ardından *anomi* kavramını ortaya atmış, bu kavram daha sonra, intiharla belirgin bir ilişkisi olmayan her çeşit sosyal mekanizmanın analizi için kullanılan temel modern sosyoloji kavramlarından biri olmuştur. Örneğin Merton, bu kavramı çağdaş Amerikan toplumunun bazı özelliklerini açıklamak için kullanmıştır. İntihar gibi sınırlı bir sosyal olgu üzerine yapılan çalışma, bazen çok büyük alanları kapsayabilen farklı olguları analiz etmeye izin veren bir kavramın, anominin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Analojik akıl yürütme ve karşılaştırma yöntemleri cazip olduğu kadar tuzaklarla doludur. Çünkü yalnızca karşılaştırılabilir olanı karşılaştırmak gerekir, aksi takdirde bir kanıt araştırma çalışmasında saptanması güç olan tuzaklar barındırabilir. Etnologlar ve iki yüzyıldır hiçbir zaman kesin sonuçlara ulaşmadan politik rejimleri karşılaştırmaya çalışan siyaset bilimi uzmanları bunu çok iyi bilirler. Ama yine de, “sosyal olmayan” bilimlerle uğraşan meslektaşları gibi başvuracak deneyimleri olmayan sosyolog için en aydınlatıcı yol, iyi bir karşılaştırmadır.

Şemalar, modeller ve ideal tipler ya da daha mütevazı bir deyimle semboller üzerinden akıl yürütmek, tuzaklardan kaçınmaya yarar. Max Weber'in *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu* (*Die Protestantische Ethik und der Geist des Kapitalismus*) adlı önemli çalışmasından beri sosyologların en gözde yöntemi budur. Ahlâk teolojisinin ve Kalvinist metafiziğin pratik uzantılarının titizlikle analiz edilmesi, Weber'i, bir dünya görüşü ve püriten bir davranış modeli oluşturmaya kadar götürmüş ve bu modelin, kapitalist girişimci tutumunu benimseyen modelle uyuştuğunu tespit etmiştir. Ayrıca, bu iki modelin eşzamanlı tarihsel gelişimi Weber'i birinin diğerinin nedeni olduğunu doğrulamaya değil, ikisi arasında bazı ilişkiler olduğu sonucunu çıkarmaya teşvik etmiştir.

Geriye temel bir problem kalıyor: Toplumlara ilgili bir bilimden *kanunlar* çıkarılabilir mi? Bütün bilimlerin bir gün kanunlarla formüle edilmesi gerektiği söylenir. Geçen yüzyılın sonunda birçok sosyolog, ilk keşiflerin verdiği rahatlık ve insanlığın gelişimine olan güvenle sosyal kanunların var olduğunu iddia etti. Bugün daha alçak gönüllü olmak uygun düşer. Toplumsal yasalar büyük olsa gerek ama onları formüle etmekte acele etmeyip, *düzenli* olanı keşfetmek ve bir deneyde A'nın sürekli olarak B ile rastlaşmasının A'nın B'nin sebebi olduğu ya da A ve B'nin birbirinden ayrılmaz olduğu anlamına gelmediğini göstermekle yetinelim. Düzenli olan üzerine yapılan çalışma, örneğin A'yı istiyorsanız büyük olasılıkla B'ye sahip olacağınızı söyleyebilmek gibi tahminler yürütmemize izin verir belirli bir ölçüde. Tahmin ve kehanet arasındaki başlıca fark şu örnekle gösterilebilir.

Endüstriyel toplumun hızlı gelişimi coğrafi ve toplumsal açıdan büyük bir insan hareketliliği olduğunu varsayar. Kârlı olacağı düşünüldüğünden, belli bir bölgeye hemen hızla bir fabrika kurmak için teknisyenlerin ve insan gücünün o bölgeye hızla hareket ettirilebilmesi gerekir. Diğer yandan modern endüstride teknisyen kullanımının sıklığı, yetenekli kişilerin hızla seçilip yetiştirilebileceğini varsayar. Bundan da anne babanın yanında kalan genç karı kocanın ve oğlan çocuğunun babayla aynı sosyal koşula sahip olduğu geleneksel ataerkil ailenin, hızlı gelişim içinde olan endüstriyle bağdaşmadığı sonucu çıkar. Ataerkil aileyi parçalamak için, kişilerin ait oldukları ailelerin çıkarlarına göre evlenmemeleri ve eşlerini kişisel gereksinimlerine göre seçmeleri yeterlidir. En kişisel olan şüphesiz evliliğin temel devrimine dönüşen duygusal eğilimdir. Âşık olup evlenir ve okulda öğrendikleri bir mesleği seçerlerse, genç evlilerin ne ailelerinin yanında ne de onlarla aynı sosyal koşulda yaşamalarına gerek kalmaz. Eğer koca bir işe yaramıyorsa aile sosyal prestijini kaybedecek, eğer koca teknik liseyi birincilikle bitirmişse sosyal basamakta yükselecektir. Öyleyse görünüşte birbirinden uzak gözükken iki olgu arasında işlevsel bir bağlantı vardır: romantik efsane yıldırım aşkı ve endüstriyel toplumun ekonomik gelişimi.

Ama bu ilişki ne bir kanun gücündedir ne de nedensel bir ilişkidir. Romantik aşka, Batılının, Rus'un ve Japon'un verdiği yeri vermeyen endüstriyel bir toplum düşünülebilir. Ayrıca neyin neden, neyin sonuç olduğu nasıl söylenebilir? Sosyal nedensellik hemen hemen her zaman döngüseldir; olgular birbirlerini karşılıklı olarak etkiler.

Araştırma teknikleri

En sağlıklı akıl yürütme metotlarına bağlı kalmak bile sosyolog için yeterli değildir, olgular üzerine çalışarak elindeki bilgileri beslemesi gerekir. Daha yukarıda söylediğimiz gibi sosyoloji konusunu, yeni sosyal olguları, gerçeklerden yola çıkarak oluşturur; daha önce öne sürülen fikirler olmadan bu gerçeğe bakmak yeterli değildir, tersine teori için belirleyici olacak öğeyi bulmak gerekir. Başka bir ifadeyle soyut kavramlardan nesnelere ve günlük olgulara nasıl geçilebilir?

Durkheim “anomi” kavramını tanımlayarak büyük teorik bir adım atmıştır. Bir araştırmaya göre, bu kavramın işlemsel olabilmesi için ölçülebilmesi gerekir. Başka bir deyişle, bir toplumun ya da özel bir grubun anomi oranının değerini ölçmeye yarayacak, mümkün olduğunca niceliksel biçimde ortaya konabilen göstergelerden yararlanmak gerekir. Bu gösterge-

ler anominin farklı unsurlarını ölçerler. Peki ama bir toplum ya da grubun içerdiği unsurlar nelerdir? Göstergelerin doğruluğuna ve anominin göstermesini oluşturacak katsayıya değer biçmek mümkün müdür? Ayrıca aralarındaki bağlantıları incelemek için anomiyi etkileyen değişkenlerin de belirlenmesi gerekir. Bu birkaç soru, teorik bir kavramın işlemsel olması için alınması gereken önlemlerin, doğrulamaların ve ayırt etmelerin sayıca çokluğunu genel bir çerçevede görmeyi sağlar: Burada önemli olan araştırmanın sanatıdır.

Ama sosyolog, belirli bir problemle ilgili teorik araçları, hatta olguların belirgin ve açıklayıcı bir anlatımla basit tanımlamalarını her zaman bulamayabilir. Öyleyse yapılması gereken ilk hareket hiç şüphesiz tanımlamaktır. Bir bilim dalının ilk adımı “hiçbir şeyi unutmadan” titiz bir tanımın yapılmasıdır. İlk başta neyin açıklayıcı olup neyin olmadığı bilinmez. Öyle ki tamamen işe yaramaz gibi görünen bir yığın şeyi toplama zorunluluğu vardır. Ama farklı yetilerle donatılmış başka bir sosyolog, gözlemcinin göremediklerini bulmak için bütün bunları tekrar ele alacaktır. Gerçeğin bu titiz tanımını sosyografi ya da etnografi bilimi tarafından kullanılmıştır.

Diğer bilim adamları gibi sosyolog için de temel problem, gözlemci ile gözlemlenen arasındaki uzaklıktır. Biyolog ile gözlemlediği nesne arasında bir mikroskop vardır. Sosyolog, benzerleri ve içinde yaşadığı toplum üzerine çalışarak, bir bakıma kendisini inceler. Eğer detaylı, hazırlanmış bilimsel bilgisi yoksa, önceden düşündüğü fikirlerden, içine daldığı toplumun günlük söz dağarcığından ödünç aldığı kavramlardan sağduyulu sonuçlar çıkarır. Yoksa, ilgimizi çeken ya da katlandığımız bütün psikolojik ve sosyal problemlerden etkilenmeden içinde bulunduğumuz toplumla ilgili bilimsel bir çalışma yapmak imkânsızdır.

Sosyoloğun ilk kaygısı, kendisi ve gözlemlenen gerçekler arasında suni bir mesafe kurmaktır. Araştırma tekniklerinin başka amacı yoktur. Uzaktaki kabileler üzerine çalışan etnolog için bu mesafe, uzun bir yolculuk ve üzerinde çalışacağı medeniyetle kendi içinde yaşadığı medeniyet arasındaki fark aracılığıyla oluşur. Ama, burada da yabancı medeniyeti kendi medeniyetinin prizmasından görme tehlikesi söz konusu olabilir. Bunun tersine, yüzyıl başında bir etnoloğun bazı sorular sormak için New York’a bir Amerikan Kızılderili’sini davet etmesi gibi vakalara da rastlanabilir. Bu Kızılderili, gökdenlenlerden ya da sokakların canlılığından değil, kendi medeniyeti içinde bir anlamı olan, örneğin, merdiven tırabzanlarının altındaki cam toplardan ya da fuarda ona gösterilen cüce kadınlardan etkilenmiştir. Etnolog, farklı bir medeniyeti incelerken her zaman kendisine olağandışı, tuhaf gelenin peşin-

den gitme riskini taşır. Sosyolog için ise anket teknikleri, onu kendinden ve kendi ortamından soyutlamaya yarayan araçlardır.

Tanımlamak her şeyden önce hesaplamaktır. Nesneleri ve durumları hesaplamak onlara karşı belirli bir mesafe oluşturmak demektir. Rakam tablolarının kendilerine özgü gereksinimleri vardır. Ama istatistik genelde yalnızca sayılabilir olan en yüzeysel görünüşleri tanımlamaya yarar. Oysa önemli olan sayılamayı anlamaktır. Din sosyoloğu ayine giden insanları sayabilir ama elde ettiği rakamın bir anlamı var mıdır, varsa nedir? Onu ilgilendiren inançlıların, “dinine sadık” olanların sayımını yapmaktır, ayine gitmek sadık olanların iman derecesini değerlendirmeye yarayacak bir kriter değildir.

En çok kullanılan bir diğer araştırma tekniği ise monografi, yani sınırlandırılmış bir sosyal küme ya da olgu üzerine derinlemesine yapılan çalışmadır. İç işleyişini anlamaya çalıştığımız sınırlı bir sosyal grup (bir kasaba, bir aile ya da bir yönetim) ya da bütün boyutlarını ve içinde bulunduğu sosyal grupla olan bütün ilişkilerini analiz etmeye çalıştığımız özel sosyal bir olgu (mesela intihar) olabilir. Monografi toplumun işleyişini anlamak için ufuklar açar ve daha sonra gerçekleşecek bir araştırmayla doğrulanacak, çürütülecek ya da arıtılacak şemaların oluşturulmasına, teorilerin hazırlanmasına, kavramların tanımlanmasına ve varsayımsal bağlantıların çıkarılmasına izin verir.

Bu iki aracın, monografi ve istatistiğin belirli bir düzenle kullanılması sayesinde sosyolojik betimlemeye ulaşılır. Monografi olguları ortaya çıkarır, onlara bir değer verir ve başka olgulara bağlar. İstatistik, olgunun genişliğini, incelenmekte olan toplumu ne kadar yansıttığını ölçer. Metodologlar günümüzde, istatistik tekniklerini kullanarak ve durum incelemesinden yola çıkıp istatistik verileri oluşturmaya ve teorik modeller hazırlamaya yarayan göstergeleri işleyerek, bu iki aracı birbirlerine mümkün olduğunca yaklaştırmayı amaçlarlar.

Betimleme çalışmasında sosyolog, sık sık başkaları tarafından toplanan verileri, özellikle de istatistikçilerin yöneticiler ve ekonomistler için topladıkları verileri kullanırlar. İstatistik çalışmalarının gelişmiş olduğu ülkelerde, bu çalışmalar çok nadir olarak sosyologların isteği üzerine yapıldığından, sosyolog var olan istatistikler üzerinde çalışmak ve onları yeniden yorumlamak zorundadır. İstatistiklerin tamamlanmadığı ülkelerde ise durum daha da hassastır.

Sosyolog, idari ve ekonomik istatistiklere konu olmayan diğer bütün olgular için verilerini kendi toplamak durumundadır. Bütün bir ülkede eksiksiz bir sayım yapamayacağından örnekler belirleyip anketler yapar. En az verinin bu-

lunduğu alanlar, fikir, tutum, inanç ve bilgi ile ilgili alanlardır. Psikososyologlar, insanların düşünceleriyle ilgili anketlerden, motivasyonların klinik çalışmalarına kadar uzanan çeşitli teknikler yardımıyla sosyolojik analizde kullanılabilir yeni araçlar toplarlar. Davranışların, geleneklerin ve alışkanlıkların incelenmesi ise etnoloğun görevidir. Araştırmacı bazen kontrol grupları üzerinde oynayarak bazı değişkenleri kendi amacı doğrultusunda yönlendirebileceği analiz planları hazırlar ve bu şekilde gerçek bir *para-experimentale** durum inşa edebilir. Lieberman'ın çalışması buna iyi bir örnek teşkil eder.

Makro-mikro-mezo

Sosyolojik analiz, toplumla ilgili kanıtlanmış ve tutarlı bir söylem inşa etmek için niceliksel ve niteliksel malzemeler, yani teoriler kullanır. Teori, farklı gerçeklikleri daha iyi anlamaya yarar, buna “görme sanatı” denir. Niceliksel veriler gittikçe daha karmaşık, daha rafine analizlere uyumlu hale gelir. Çift girişli tablolar, basit verilerin en kaba haliyle sunumundan başka bir şey değildir. Bağlantı analizleri, olguların birbirleriyle bağlantılı değişimlerini belirleyen çeşitli katsayılar kullanırlar, ama bunu sebep sonuç ilişkisi kurmadan yaparlar. Bağlantı analizi gittikçe daha sık kullanılan bir araçtır. Bu analizlerin yardımıyla sosyal gerçekliği kendine özgü bir açıdan, basitleştirilmiş şekliyle gösteren şemalar oluşturulabilir.

Niteliksel veriler Weber'in tanımındaki gibi şema, model ve ideal tip oluşturmaya yatkındırlar. Weber'e göre ideal tip “tarihsel gerçeklik içinde var olan, kültürel (sosyal) anlamlarına göre kavramsal bir bütün içinde birleştirdiğimiz bulgular”dan oluşur ve “tarihsel gerçeklikten tek tek ayrılması gereken birbirinden farklı öğelerle, derece derece oluşturulmalıdır”. İdeal tipler, gerçeğin çeşitli yüzlerinin basit şekilde şemalaştırılmasından ya da bir medeniyet şeklini veya bir toplumu açıklayan kompleks bir yapıdan oluşabilir.

Aslında topluma “yukarıdan” ya da bireylerin görüş açısından “aşağıdan” bakılabilir. Gerçekte bir toplum onu meydana getiren bireyler ve onların sosyal hareketleri olmadan var olamaz. Bunun karşılığında toplum, kurumları ve yaptırım sistemleri (kanunlar, polis, kınama, skandallar, her çeşit ödülleri ve memnuniyet) yoluyla kendi kurallarını koyan, kendine özgü var olma ve hareket etme şekli olan global bir yapı olarak ele alınabilir. Böylece üç sosyolojik görüş açısı ayırt etmek mümkündür: makro-sosyoloji, mikro-

(*) Burada araştırmacının, veriler ve değişkenler üzerinde oynayarak kendi amacına uygun bir deneysel ortam yaratmasından bahsedilmektedir – ç.n.

sosyoloji ve makro ve mikro-sosyoloji arasındaki kurumlar ve mekanizmayı ilgilendiren mezo-sosyoloji.

Metodolojik terimlerle, *holist* bakış açısı *metodolojik bireyselcilik* görüşüyle ters düşer. Basitçe anlatmak gerekirse holizm her şeyin, kendi kurallarını, hareketlerini, değişim yapılarını ve eğilimlerini üyelerine kabul ettiren toplumla ilgili olduğunu varsayar. Marksizm ve klasik ekonomi, holist bakış açısından yola çıkmıştır. Ellili ve altmışlı yıllarda, bu iki akımın etkisi altındaki Fransız sosyolojisinde ağır basan görüş holizm olmuştur. O dönemde Marksizm ideoloji üzerinde hüküm sürüyordu ve bir yandan da İkinci Dünya Savaşı sonrası yaşanan ekonomik büyümenin etkisiyle, sosyal açıdan ilerlemenin, alışkanlıkların ve anlayışların dönüşmesinin nedeninin teknik, ekonomik ve demografik güçler olduğu düşünülüyordu. Genel toplum teorisine olduğu gibi, Marksizmin ve tarihsel materyalizmin saygınlığını kaybetmesi ve 1975 yılından itibaren yaşanmaya başlanan ekonomik kriz, bu egemen görüşün tekrar ele alınmasına neden oldu. Alain Touraine'ın deyimiyle sosyolojide "aktörün dönüşü"ne tanık olmaya başlanmıştı: O kadar ki, Raymond Boudon tarafından methedilen metodolojik bireyselcilik, Chicago ekolünün ve etno-metodolojinin desteğiyle egemen bakış açısı olarak dayatıldığı sırada, kişisel stratejiler ve onların geçirdiği sınavlar yavaş yavaş araştırmacıların dikkatini çekmeye başladı. Bu iki karşıt akım arasında sosyolojik araştırma alanlarının pek çoğunda mezo-sosyoloji yaygınlaşmaya devam ediyordu: din, organizasyon, kırsal dünya, politika, vb.

Bu kitap bu üç bakış açısı üzerine kurulmuştur. İlk bölümler etnoloji ve sosyal psikolojiden, dolayısıyla topluma ve toplum düzenine katılma biçimlerini analiz etmek amacıyla bireyden yola çıkıyor. Daha sonraki iki bölüm sosyolojik girişimin genel ilkelerini, medeniyetlerin ve küresel toplumların temel ideal tiplerini tanıtıyor. Özellikle mezo-sosyolojik bakış açısıyla bakan son bölümler ise kurumları ve mekanizmaları analiz ediyor. Sonuç bölümünde sosyoloğun toplum içindeki konumu ile teori ve ideoloji arasındaki ilişkiler sorgulanıyor.

KAYNAKÇA

- Aron, R., *Les étapes de la pensée sociologique*, Paris, Gallimard, 1967.
Etienne, J. ve Mendras, H., *Les grands Auteurs de la sociologie. Tocqueville, Marx, Durkheim, Weber*, Paris, Hatier, 1996.
Lallement, M., *Histoires des idées sociologiques*, Paris, Nathan, 1993, cilt 1: *Des Origines à Durkheim et Weber*, cilt 2: *De Parsons aux contemporains*.
Nisbet, R., *La Tradition sociologique*, Paris, PUF, 1984.
Valade, B., *Introduction aux sciences sociales*, Paris, PUF, 1996.

Birey ve Toplum

Doğuştan gelen ve edinilmiş olan

Bir bireyde doğuştan gelen özellikler nelerdir ve birey eğitim yoluyla neler kazanır? Bu çok eski bir problemdir ve felsefe derslerinin klasik ödev konusudur. Bazıları her şeyin doğuştan geldiğini, bireyin kişiliğinin doğarken taşıdığı yeteneklerden ibaret olduğunu söylerler. Diğerleri ise tam tersine, önemli olanın eğitim olduğunu iddia eder. Birey doğduğunda biçimsiz bir maddedir ve ona biçim kazandırmak için eğitim yeterlidir. Sorunun bu şekilde sorulması, bireyin kişilik özelliklerini toplumdaki hangi mekanizmalardan aldığını anlamaya çalışan ve doğuştan gelen ve sonradan kazanılmış olanla yola çıkmayan bir sosyolog için yanlış bir sorudur.

Bir başka klasik felsefe problemi ise birey ve toplum arasında ne gibi ilişkiler olduğunu sorar. Başka bir deyişle, problem, toplumun baskısını üyelerine nasıl kabul ettirdiğidir. Birçok teori bu problemi çözmeyi dener. Sosyolog bu soruyu da reddeder. Çünkü o, birey olmadan toplum olmayacağını ve toplumundan soyutlanmış birey olmayacağını kabul eder.

Bu iki problemi reddeden ve araştırmacı bir bakış açısıyla yola çıkan sosyolog, bireylerde “sosyal” olanın ne olduğunu, sınırlı ya da daha geniş gruplar (bir ülke, belki de bir medeniyet) içindeki üyelerin ne ölçüde ortak kişilik özelliklerine sahip olduklarını incelemek ister.

Geçmişte bu bakış açısını benimseyen bazı gözlemciler vardı, ama şimdi ki araştırma olanaklarına sahip olmamalarına rağmen, bugün bilimsel göz-

lemciler olmakla övünen bizlerin tersine onlar, araştırmalarını sağduyularına dayanarak yapıyorlardı. Montesquieu bu araştırmacılarından biridir: “Bilmem nasıl olmuş ama bir gün bir Türk’le bir yamyam bir araya gelmişler. ‘Gerçekten çok zalimsiniz,’ demiş Müslüman, ‘savaşta elinize düşen düşmanları yiyorsunuz.’ ‘Peki siz ne yapıyorsunuz?’ demiş yamyam. ‘Ah! Biz de onları öldürüyoruz, ama öldükten sonra yemiyoruz.” Montesquieu ekler: “Öyle görünüyor ki her halkın zalimliği kendine özgü ve her ulusun diğerinden etkilenmesi kaçınılmaz, tıpkı bir zamanlar barbarlığın alışkanlıklar ve moda türünde sıradan bir iş olması gibi.”

Kültüralizm

Kişilik ve toplum arasındaki ilişki problemleri hakkında ilk soru soranlar etnologlardır. Ruth Benedict *Kültür Kalıpları** (*Patterns of Culture*) adlı kitabında bazı medeniyetlerin bazı kişilik tipleriyle uyduğu hipotezinden yola çıkarak Kuzey Amerika ve Güney Denizi Adaları’ndaki birkaç topluluğu inceler; bu toplumlardan Zunilerle Kwakiutlları karşılaştırır.

Zuniler düşüncenin insanın temel eylemlerinden biri olduğunu kabul eden bilge insanlardır; savaşı ve rekabeti hor görürler. Onlar bir insan için en önemli şeyin kendisiyle doğa arasındaki uyum olduğuna inanırlar. Kwakiutllar ise tersine, saygıdeğer bir insanın kendini başkalarına ispat etmesi, gerçeğe karşı zafer kazanması, diğerini küçük görerek ve dünyaya hükmederek kendini yüceltmesi gerektiğine inanırlar.

Nietzsche’nin terminolojisiyle Zuni toplumunun kurumları *apollinien*** kişiliğin, Kwakiutl toplumunun kurumları ise *dionysiaque**** kişiliğin kalıbıdır.

Öyleyse bireylerin kişiliği, bazı açılardan bir medeniyetin ve bir toplumun kurumlarının ürünüdür; kişilik toplum tarafından belirlenmiş belli bir modele göre gelişir. Tersten bakılınca hiçbir toplum, onu oluşturan bireyler olmadan var olamaz, toplum, bireyleri yoluyla medeniyetini yayar ve ayakta kalır: Çünkü bir toplum belli sayıda kişi tarafından yaşatıldığı için vardır. Eğer bir gün bütün Kwakiutllar, Zuniler gibi bilge olmaya karar verirlerse, Kwakiutl toplumu diye bir şey kalmaz. Bu oldukça açıktır, ama ortada olanı sorgulamak sosyoloğun ödevlerinden biridir ve bu yolla çok sayıda önemli

(*) Benedict, Ruth, *Kültür Kalıpları*, çev. Nilgün Şarman, Payel Yayınları, İstanbul, 2003.

(**) Kalıcı, düzenli, klasik, akılcı (Batı’ya özgü) olan – ç.n.

(***) Değişken, kararsız, kavranılamaz, tensel ve atak (Doğu’ya özgü) olan. *Apollinien* ve *dionysiaque* terimleri Nietzsche’nin *Tragedyanın Doğuşu* adlı eserinde estetik ve duyarlılık açısından zıt iki kategori tanımlamak için kullanılmıştır – ç.n.